

GUSTAVE FLAUBERT

Doğu Seyahati

(1849-1851)

Voyage en Orient

© Önsöz: Francis Steegmuller, “The Background of the Journey”,
Flaubert in Egypt, ed. Francis Steegmuller, Penguin Books, 1972.

© Sonsöz: John Finlay, “Flaubert in Egypt”, *The Hudson Review*,
cilt 36, sayı 3, Güz, 1983.

© Stéphanie Dord-Crouslé'nin notları: Edition Gallimard, Paris, 2006.

İletişim Yayınları 2588 • İletişim Klasikleri 114

ISBN-13: 978-975-05-2351-9

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2018, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Melis Oflas, Barış Özkul, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Léon-Adolphe Belly, “Nil kenarındaki Fellah kadınlar”, 1856

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

GUSTAVE FLAUBERT

Doğu Seyahati (1849-1851)

Mısır - Lübnan-Filistin - Rodos
Anadolu - İstanbul - Yunanistan - İtalya

Voyage en Orient

(1849-1851)

Égypte - Libnan-Palestine - Rhodes

Asie Mineure - Constantinople - Grèce - Italie

FRANSIZCADAN ÇEVİREN

Z. Canan Özatalay

FRANCIS STEEGMULLER'İN ÖNSÖZÜ,

JOHN FINLAY'İN SONSÖZÜ VE

STÉPHANIE DORD-CROUSLÉ'NİN NOTLARIYLA

iletişim

GUSTAVE FLAUBERT 12 Aralık 1821'de Anne-Justine-Caroline Fleuriot ile Hôtel-Dieu Hastanesi'nin başcerrahı Achille-Cléophas Flaubert'in ortanca çocuğu olarak Rouen'da doğdu. Hastane lojmanının yetersiz koşullarında mutsuz bir çocukluk geçirdi. Rouen Koleji'nde okuduğu yıllarda (1832-1840) edebiyata ilgi duymaya başladı ve 1834'te arkadaşları Ernest Chevalier ile birlikte *Art et Progrès* (Sanat ve İlerleme) adında bir dergi çıkarmaya başladı. Paris'te hukuk okuduğu dönemde Flaubert yoğun bir şekilde yazdı. *Bir Delinin Anıları* (1838), *Smarh* (1839) ve *Kasım* (1842) bu dönemin ürünleridir. 1836 yılında, Trouville'de, o sırada yirmi altı yaşında olan Elisa Schlésinger ile tanıştı ve hayatı boyunca –uzaktan da olsa– ona âşık kaldı. Schlésinger, Flaubert'in daha sonra kaleme alacağı *Duygusal Eğitim*'deki Marie Arnoux karakterinin de temel ilham kaynağıdır. 1844'te, Flaubert ilk sara krizini geçirdi. Babasının derslerini bırakmasında ısrar etmesi üzerine, Rouen yakınlarındaki Croisset'ye, aile evine döndü. 1845'te *Duygusal Eğitim*'in ilk taslağını bitirdi ve ailesiyle beraber çıktığı bir İtalya seyahatinde, Cenova'da görüp derinden etkilendiği bir Brueghel tablosunun verdiği ilhamla *Ermis Antonius ve Şeytan*'ı yazmaya başladı. 1846'da birkaç hafta arayla babası ve kızkardeşini kaybetti ve yeğenin bakımını üstlendi. Babasından kalan yüklü miras sayesinde tüm zamanını yazı yazarak geçirmeye karar verdi. Aynı yıl, on yıl süresince çalkantılı bir ilişki yaşayacağı Louise Colet ile tanıştı. Flaubert daha sonra Maxime du Camp ile birlikte yaklaşık iki senelik bir Yakın Doğu seyahatine çıktı. Croisset'ye dönüşünden üç ay sonra, 1851 Eylülü'nde *Madam Bovary*'yi yazmaya başladı. Kitabı 1856 baharında bitirecekti. Flaubert'in bu dönemdeki mektuplaşmaları, özellikle de uzatmalı sevgilisi Louise Colet ile olanlar hayli ilginçtir ve rahatlıkla Flaubert'in eserleri arasında sayılabilir. Colet ile aralarındaki fırtınalı ilişki, aralıklarla 1846'dan 1854'e kadar sürdü. Flaubert'e 1857'de *Madam Bovary*'nin “gayri ahlâkiliği” suçlamasıyla dava açıldı. Dava toplumdaki büyük yankı uyandırdı ve romanın geniş kitlelerce tanınmasını sağladı. Flaubert dava sonunda hakkındaki suçlamalardan aklandı. 1857'nin sonlarına doğru, başlardaki adı “Kartaca” olan *Salambo*'yu yazmaya koyuldu. Son taslağını 1864-1869 yılları arasında yazdığı *Duygusal Eğitim*'le beraber “modern”, “burjuva” konularına geri döndü. Yeni “gerçekçi” ekolün öncüsü olarak kabul edilmeye başlanan Flaubert, Croisset'de ve Paris'te dönemin pek çok önemli edebiyatçısıyla bir araya geliyordu. Bunların başlıcaları Théophile Gautier, Goncourt Kardeşler, George Sand, Turgenyev, Emile Zola ve Guy de Maupassant'dı. Bitiremeyeceği son projesi *Bouvard ve Pécuchet*'yi yazmaya 1874'te başladı. Para sıkıntısı yüzünden, projeye iki sene ara verip 1877'de yayımlanacak olan *Üç Hikâye*'yi kaleme aldı. Flaubert, 8 Mayıs 1880 günü, beyin kanaması sonucu, Croisset'de öldü. Cenazesi Emile Zola, Alphonse Daudet, Guy de Maupassant gibi yazarların katıldığı törenle Rouen Mezarlığı'na defnedildi.

İÇİNDEKİLER

KİTABA DAİR GÖRSELLER	6
KRONOLOJİ	19
ÖNSÖZ	
SEYAHATİN ARKA PLANI / FRANCIS STEEGMULLER	31

Doğu Seyahati

<i>Mısır</i>	39
<i>Lübnan-Filistin</i>	221
<i>Rodos</i>	309
<i>Anadolu, İzmir, Çanakkale Boğazı Üzerinden İzmir'den İstanbul'a</i>	325
<i>İstanbul</i>	353
<i>Yunanistan</i>	375
<i>İtalya</i>	453
SONSÖZ	
MISIR'DAKİ FLAUBERT / JOHN FINLAY	561

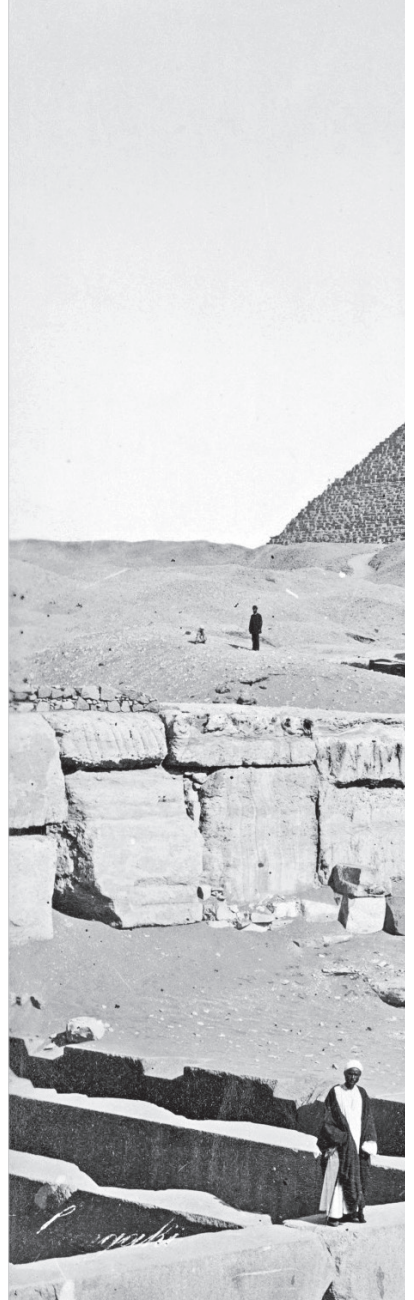
**GUSTAVE FLAUBERT'İN
DOĞU SEYAHATİNDE İZLEDİĞİ
ROTADAN 19. YÜZYILA AİT
MANZARALAR**

Ricasoli Hisarı, Valetta.

İskenderiye rıhtımı.

Keops Piramidi ve Sfenks heykeli, Gize.

The Pyramids of Giza, Egypt

Mısır

CROISSET'DEN MARSİLYA'YA

22 Ekim 1849 Pazartesi günü Croisset'den ayrıldım. Yola çıkarırken benimle vedalaşan ev ahalisi içinde bir tek bahçıvan Bossière bana gerçekten hislenmiş göründü. Bense iki gün önce, cumartesi günü, kalemlerimi (şu anda yazdığım kalem de bunların içindeydi) toplayıp dolaplarımı kapadığımda duygulanmıştım. Hava ne iyi ne kötüydü. Yengem,¹ kızıyla birlikte tren garına beni uğurlamaya geldi – Bouilhet ve ben seyahatleyken vefat eden genç Louis Bellangé² de oradaydı. Bizimle aynı vagona, tam karşımda Seine-Inférieure Valisi'nin hizmetçisi –kıvrıkcık saçlı, ufak tefek bir siyah kadın– oturuyordu.

Ertesi gün M. Cloquet'nin³ evinde akşam yemeği yedik. Leserrec⁴ oradaydı. Annem yemek boyunca hüzünlüydü. Akşam Opé-

- 1 Julie Lormier (1818-1883), 1839 yılında Gustave'in ağabeyi Achille ile evlendi. Küçük Juliette Haziran 1840'ta doğdu.
- 2 Flaubert ailesinin bir dostu olan ressam Hippolyte Bellangé'nin oğlu. Gustave, Bouilhet'ye yazdığı 2 Haziran 1850 tarihli mektupta, Louis'den pek hoş olmayan sözlerle bahseder. Flaubert, “şu genç Bellangé denen zavallı herif”in (19 Aralık 1850 tarihli mektup) ölüm haberini Bouilhet'den alacaktır.
- 3 Ergenlik çağına vardıklarında Achille'i İskoçya'ya, sonra Gustave'i Pireneler'e ve Korsika'ya götürülen, Achille-Cléophas Flaubert'in doktor arkadaşı.
- 4 “Leserrec Baba”, Madam Flaubert'in bir arkadaşı (yazarın annesine yazdığı 28 Ekim 1849 tarihli mektup). Yine annesine yazdığı bir gün önceki mektupta “ol-

ra-Comique'de Maurice'le⁵ buluşup, *Fée aux roses*'un⁶ bir perdesini izledim; oyunda sufle verilen bir Türk vardı.

Hamard,⁷ Doğu'ya gitmeme şaşırmişti ve niçin Paris'te kalıp Molière'in oyununu izlemediğimi ve André Chénier'yi incelemediğimi soruyordu. Aynı akşam (ya da önceki akşam) Guérin Ana'ya⁸ gittim ve orada, adları Antonia ve Victorine olan iki fahişeyle epey ahlâksızlık yaptım.

Çarşamba günü saat dörtte Nogent'a doğru yola koyulduk. Parain Baba⁹ bizi çok bekletti; treni kaçıracamızdan korkuyordum, bu bana kötüye alamet gibi göründü. Nihayet geldi, elinde torunu¹⁰ için getirdiği bir şemsiye vardı. Eugénie'yle¹¹ birlikte kabriyoleye bindim ve bir faytonun kuyruğunda Paris'i boydan boya geçip gara zamanında vardık.

Paris'ten Nogent'a, kayda değer bir şey yok – vagona, karşımda beyaz eldivenli bir beyefendi. Akşam, sıcak kucaklaşmalar.

Ertesi gün, perşembe, berbat bir gün –şu ana dek yaşadıklarımın en kötüsü. Normalde iki gün sonra yola çıkacaktım– ama hemen gitmeye karar verdim: Artık yerimde duramıyordum. Küçük bahçede annemle (bitmek bilmeyen!) gezintiler. Saat beşte gitmeye karar vermiştim – akreple yelkovan ilerlemek bilmiyordu. Şapkamı salona bırakmıştım ve valizimi önden göndermiştim, vakit gel-

---

dukça can sıkıcı, öldürücü, uzak akraba Leserrec beyefendi"den söz eder.

- 5 Maurice Schlesinger, müzik kitapları yayıncısı ve aynı zamanda genç Gustave'ın büyük aşkı Elisa'nın kocası. Flaubert çiftle 1836'da Trouville'de tanıştı ve hukuk öğrenimi sırasında onu Paris'te pek çok kez ziyaret etti.
- 6 Üç perdelik operakomik; libretto Scribe ve Saint-Georges'a, müzik Halévy'e aittir, 1 Ekim 1849'da sahnelenmiştir.
- 7 Emile Hamard (1821-1877), Flaubert'in Rouen Koleji'nden arkadaşı ve 1846'da lohusalık hummasından ölen kız kardeşi Caroline'in dul kalan kocası. 1849'da delilik alametleri göstermeye başlar.
- 8 Palais-Royal'de bulunan bir genelevin işletmecisi (Le Poittevin'in Flaubert'e 26 Kasım 1843 tarihli mektubu, *Correspondances*, s. 81). Guérin Ana "1842-1843'ten beri, Flaubert'e (ve arkadaşlarına) genç kadınlar buluyordu" (Pierre-Marc de Biasi, *Voyage en Égypte*, Grasset, 1991, s. 121).
- 9 François Parain (1782-1853), Gustave'ın eniştesi.
- 10 Caroline (1831-1919) ya da Emilie-Louise (1843-1928) Bonenfant, kızlık soyadı Parain olan Olympe'in kızları.
- 11 Madam Flaubert'in, oğluyla buluştuğunda ona İtalya'da eşlik edecek olan oda hizmetçisi.

diğinde hemen fırlayabilirdim yani. Burjuvaların ziyaretleri içinde, mektup postası müdiresi Madam Daiez'ninki ile parmaklıkların arasından elini uzatıp bana, "Büyük bir ülke, büyük bir din, büyük bir halk göreceksiniz," ve bir dolu cümle daha söyleyen atlı posta müdürü Mösyö Morin'inkini hatırlıyorum.

Nihayet yola koyuldum – annem şöminenin karşısındaki bir koltukta oturuyordu – okşayıp, bir şeyler söyledikten sonra onu alnından öptüğüm gibi kapıya yöneldim – yemek odasından şapkamı aldım ve çıktım. Salonun kapısını kapattığımda nasıl bir çığlık attı! Babam öldüğünde, onun elini tuttuğunda attığı çığlığı anımsattı bana bu çığlık.

Gözlerim kuruydu ve yüreğim sıkışmıştı – sinir bozukluğu dışında pek bir şey hissetmiyordum – bir tür öfke, bakışlarım sert olmalıydı. Bir sigara yaktım ve Bonenfant¹² yanıma geldi. Bir vasiyetname hazırlamanın, bir vekâletname bırakmanın gerekliliğinden, yerinde olacağından bahsetti bana; yokluğumda annemin başına bir şey gelebilirdi. O anda başka kimseye hissetmemiş olduğum bir nefret hissettim ona karşı – hiç şüphesiz Tanrı onun bana yaptığı kötülüğü bağışladı ama ben bunu hiç unutmayacağım. Beni çok kızdırdı ve ben kibarca onu uzaklaştırdım!

Tren garının kapısında bir papaz ve dört rahibe – kötüye alamet! Tüm öğleden sonra bir sokak köpeği iç karartıcı bir biçimde havladı. Böylesi anlarda bu gibi şeyleri fark etmeyen güçlü insanlara imreniyorum.

Parain Baba bana hiçbir şey demiyordu – kocaman, iyi bir yüreğe sahip olduğunun kanıtı bu. Büyük bir yardımda bulunmasından çok sessizliğinden ötürü ona minnettarım.

Bekleme salonunda, gardaki köpeklerin yazgısına hayıflanana, –"kendilerine pire bulaştıran sokak köpekleriyle birlikteler; büyükler küçükleri boğazlıyor; biraz daha fazla para ödenebilir aslında, vs."– (Bonenfant'la işi olan) bir beyefendi vardı.

Eugénie iki gözü iki çeşme bir halde geldi: "Bay Parain, Madam sizi çağırıyor, bir kriz geçiriyor," ve gittiler.

Nogent'dan Paris'e, ne yolculuk ama! Camları kapadım (tek basımaydım), mendilimi ağzıma koydum ve ağlamaya başladım. İki

12 Louis Bonenfant (1802-1887), Nogent'da dava vekili, Parain Baba'nın damadı.

üç kez bana Dorval'i¹³ çağrıştıran sesimin tınısı beni kendime getirdi – sonra yeniden başladı. Başımın döndüğünü hissettiğimde korktum. “Sakin olalım! Sakin olalım!” Camı açtım –ay, su birikintilerinde parılıyordu ve ayın etrafında, sis– hava soğuktu. Anem, büzülmüş bir halde, dudaklarının iki ucu aşağı sarkmış ağlarken geliyordu gözlerimin önüne...

Montereau'da, istasyondaki lokantaya gittim –sarhoş olmak için değil– bir şey, herhangi bir şey yapmış olmak için üç dört küçük bardak rom içtim.

Kederim başka bir hal aldı: Geri dönmeyi düşündüm (tüm istasyonlarda insem mi diye düşünüyordum, bir korkak olma korkusu beni bundan alıkoyuyordu) ve Eugénie'nin bağırın sesini duyar gibi oluyordum: “Madam, Mösyö Gustave geldi!” Bu büyük zevki ona hemen verebilirdim – bu sadece benim elimdeydi ve bu düşünce aklımdan çıkmıyordu – bitkin düşmüştüm, orada dinleniyordum.

Paris'e vardık, bagajıma kavuşmam çok uzun zaman aldı. Marais üzerinden Paris'in içinden ve Place Royale'in¹⁴ önünden geçiyorum. Bu arada, Maxime'in evine varmadan evvel kararımı vermem gerekiyordu.¹⁵ Maxime evde değildi. Aimée beni karşıladı, ateşi körüklemeye çabalıyordu. Maxime gece yarısı geldi. Bitkin ve kararsızdım. Tercihini bana bıraktı – karar, Nogent'a dönmemem yönündeydi. O ana dek hiçbir ayrılığın bende yol açmadığı büyük bir acı ve gözyaşıyla geçen bir akşamın ardından, sabahın birinde yazılan, (tekrar okuduğum ve soğukkanlı bir şekilde dokunduğum) bu mektup¹⁶ oraya aitti –kâğıt kendi başına bir diğerinden daha anlamlı değildi– ve harfler, bambaşka cümlelerin başka harfleri gibiydi! Bu akşamki benle o akşamki ben arasında, bir kadavrayla onun otopsisini yapan bir cerrah arasındaki fark var.

13 Marie Dorval (1795-1849), büyük romantik rollerde oynamış olan ünlü aktris. Flaubert “nihayet onun son heceyi çok uzatan aksanını ve r harfini küçük dilden çıkarış biçimini yakalamayı başardı” (M. du Camp, *Souvenirs littéraires*, I. cilt, s. 224).

14 Şu anki Place des Vosges.

15 Du Camp büyükanne ve büyükbabasının evinde, 26, Place de la Madeleine'de oturur. Aimée onun dadısıdır (Gérard de Senneville, *Maxime du Camp. Un spectateur engagé du XIXeme siècle*, Stock, 1996, s. 17).

16 Flaubert'in annesine yazdığı 25 ve 26 Ekim 1849 tarihli mektup.

Sonraki iki gün rahat bir şekilde geçti, sürekli tıknama, içki âlemi ve fahişeler – duygular sevecenlikten uzak değil. Benim çok fena bir şekilde gerilmiş zavallı sinirlerimin biraz gevşemeye ihtiyacı vardı. Ertesi gün, cuma, Opera’da: *Le Prophète*.¹⁷ Yanımda le Persan¹⁸ (benimle konuşmasını ne çok isterdim!) ve oyunun düğümünü çözmeye çalışan iki burjuva – bir koca ve karısı. Orkestrada, dansçı kadınları izlerken kıpkırmızı kesilen Bourguignon Baba’yı¹⁹ görüyorum. Fuayede Piedelièvre ve Ed. Monnais²⁰ ile karşılaştım.

Madam Viardot²¹ bana nasıl iyi geldi! Gülünç kaçmayacağını bilsem onu kucaklamak isterdim. Zavallı yürek, benimkine boca ettiğin büyük zevk için –çarptığın sürece– Tanrı seni kutsasın!

Sonraki gün, cumartesi, Hennet de Kesler²² ve Fouard²³ Maxime’e geldi. Sosyalizm hakkında konuştuk.

Madam Pradier²⁴ ile merdivende vedalaştık.

Pazar sabahı Bouilhet’yi beklemek üzere gara gittim. Garın üze-

-
- 17 Meyerbeer’in operası, libretto Scribe’e ait, 1849 yılında büyük sükse yapar.
- 18 Büyük bir olasılıkla, Charles Yriarte tarafından *Célébrités de la Rue*’de (1868) bahsedilen gizemli kişilik.
- 19 Contributions Indirectes en Retraite’in Rouen’lı Müdürü (G. Flaubert, *Voyage en Égypte*, 1849-1850, ed. René Hélot, Rouen, Société normande des amis du livre, 1930, s. 212). Ayrıca bkz. Caroline Flaubert’in kardeşine yazdığı 6 Haziran 1843 tarihli mektup.
- 20 1839’da, Rouen Corneille Lisesi Müdürü’ne ortak bir mektubun altına Flaubert ile imza atmış bir Piedelièvre vardır (J. Bruneau, *Correspondances*, Bibl. De Pléiade, I. cilt, s. 873). Edouard Monnais (1798-1868), tiyatro yöneticisi, yazarı ve eleştirmeni; Schlesinger tarafından kurulan *Gazette musicale*’e katkıda bulunur.
- 21 Mezzo-soprano Pauline Garcia-Viardot (1821-1910) bu operada, Meyerbeer’in onun için yazmış olduğu Fidès rolündedir. Flaubert bazen biraz kadınla dalga geçse de, sanatçıya duyduğu hayranlık inkâr edilemez.
- 22 2 Aralık sürgünlerinden Hennet de Kesler, Hugo tarafından konuk edilecek ve 6 Nisan 1870’de Guernesey’de ölecektir (bkz. cenaze konuşması *Actes et paroles* II içinde; *Œuvres complètes*, ed. Jean Massin, Le Club français du livre, 1970, XIV. cilt, s. 873).
- 23 O zaman noter yardımcısı olan, Flaubert’in Rouen Koleji’nden bu arkadaşı, can sıkıcı bir şekilde foire olarak telafuz edilen soyadı Fouard’ı Fovard olarak değiştirecektir (Flaubert’in Louise Colet’ye 17 Mayıs 1853 tarihli mektubu). “Du Camp’ın işleriyle” ilgileniyor olmalıydı (Flaubert’in annesine yazdığı 20 Ocak 1851 tarihli mektup).
- 24 Kızlık soyadı Darcet ya da d’Arcet olan Louise Pradier (1814-1885), heykeltıraş James Pradier’nin o zamanlar resmen değilse de fiilen ayrıldığı eşiydi. Daha 1845’te, Flaubert bir yolculuk arifesinde onu ziyaret etmişti (*Voyage en Italie, Les Mémoires d’un fou* [...], s. 326, n. 5).

rinden geçen tahta köprüden trenin geldiğini görüyorum. Cloquet'i ziyaret, Pradier²⁵ ve onun yanında bile açık saçık konuşmaktan sakınmadığı oğlu orada. Gautier'yi²⁶ ziyaret, onu akşam yemeğine davet ediyoruz. Bouilhet ile Saint-Germain-des-Prés'de ve Louvre'da (Ninova Galerisi)²⁷ gezinti. Akşam Trois-Frères Provençaux'da, yeşil salonda yemek,²⁸ Louis de Cormenin,²⁹ Théophile Gautier, Bouilhet, Maxime ve ben. Yemekten sonra, ben ve Bouilhet, Guérin Ana'ya gittik. Bouilhet, 1 Mayıs 1851 günü 5 ile 6 arasında Café de Paris'nin önünde buluşmak üzere Antonia'yla sözleşti. Antonia unutmamak için bunu yazmalıydı. Roma'da olduğumdan ben bu randevuyu kaçırdım ama Antonia'nın gidip gitmediğini öğrenmek isterdim. Şayet gittiyse (ki bu beni şaşırtır) bu bana kadınlar hakkında büyük bir fikir verecektir.

Maxime gecenin büyük bir kısmını mektup yazarak geçiriyor. Bouilhet siyah aslan postu üzerinde uyuyor – sabah Bouilhet'yi Rouen garına geri götürüyorum, kucaklaşıyoruz, solgunuz; – o beni bırakıp gidiyor – ben çekip gidiyorum. Tanrı'ya şükür, bitti – artık kimseyle vedalaşma yok. Üzerimden büyük bir yük kalkıyor.

Maxime'in evinde bir kalabalık var – eşyaları taşıyor – arkadaşları onunla vedalaşmaya geliyor – bir masaya oturmuş olan Cormenin gözyaşlarına boğulmuş – içlerinde en sağlam duran, Fouard. Burnunun üzerinde kelebek gözlük takılı Guastalla'nın³⁰ gözleri yaşlı: "Haydi! Kendinize iyi bakın!" Kısa süre içinde bu ayını arkadaşına karşı nasıl da farklı duygular hissedecekti! Bu kadar az şeyin bir insanın kalbini böyle değiştirmesi mümkün mü?

25 "Phidias" (Fidias) lakaplı heykeltıraş James Pradier. Jules Cloquet onun akrabasıydı (J. Bruneau, *correspondance*, I. cilt, n. 2, s. 21).

26 Bu, Flaubert'in Gautier ile ilk karşılaşması olacaktır (J. Bruneau, *Yazışmalar*, I. cilt, n. 1, s. 517).

27 Orada (Botta'nın Ninova'dan getirmiş olduğu "Asur alçak kabartmalarını" hayranlıkla izlemişlerdir (Flaubert'in annesine yazdığı 28 Ekim 1849 tarihli mektup). Flaubert, Kudüs'te Botta'yı ziyaret edecektir.

28 Bkz. Du Camp'ın *Souvenirs littéraires*'de konuyla ilgili anlattıkları (I. cilt, s. 440).

29 Louis de Cormenin (1821-1866), Du Camp'ın çocukluk arkadaşı.

30 Flaubert, *Duygusal Eğitim*'in yazımı sırasında Haziran 1848 anılarıyla ilgili olarak ona danışır (Ernest Feydeau'ya yazdığı 23 Kasım 1868 tarihli mektup).

Nil'de, yelkenlimizde yazmış olduğum birkaç sayfayı buraya koyuyorum. Vaktim oldukça küçük bölümler halinde yolculuğumu paragraf paragraf bu şekilde yazmak niyetindeydim – bunu yapmak mümkün olmadı. Hamsin³¹ geçtikten sonra, dışarı çıkabildiğimiz anda bundan vazgeçmek gerekti.

Bu bölüme “Yelkenli” adını vermiştim.

YELKENLİ

I

6 Şubat 1850 – yelkenlide.

Sanırım 1840 yılının 12 Kasım'ıydı. On sekiz yaşındaydım. Korsika'dan (ilk yolculuğum!) dönüyordum. Bunun yazılı anlatımı tamamlanmıştı ve artık ne yapacağımı bilmediğim, masama dağılmış olan birkaç sayfaya görmeden bakıyordum. Hatırladığım kadarıyla mavi renkte mektup kâğıtlarıydı ve gezi çantamın iplerine tutturabilmek için formlar halinde bölünmüştü. Herhangi bir şey üzerine ölçüsüzce yazabilecek kadar uzun dişlere sahip olunduğunu düşündüren şu edebi iştahın kabardığı sabahların birinde Toulon'dan alınmışlardı.

Kararmış sayfalara uzun bir veda bakışı attım, ardından onları iterek sandalyemi masamdan uzaklaştırdım ve kalktım. Sonra odamda ellerim cebimde, boynum omuzlarıma gömülü, ayaklarımda patikler, yüreğimde keder, bir o yana bir bu yana yürüdüm. Sona ermişti. Koleji bitirmiştım. Ne yapacaktım? Birçok planım, projem, yüzlerce umudum, daha o zamandan binlerce bıkkınlığım vardı. Yunanca öğrenmek istiyordum. Korsan olmadığımı üzülyordum. Din değiştirme, katırcı olma ya da Romuald'ın tarikatına katılma³² eğilimleri içine giriyordum. Evimden, kendimden çık-

31 Kum fırtınası, “adına ‘hamsin’ (elli) denmesinin sebebi, süresinin genellikle elli gün olması. Bir kasırganın sürüklediği kocaman bir toz kütleli bu” (M. Du Camp, *Le Nil*, s. 116).

32 Benedictin disiplini olanca katılığıyla yeniden diriltten Aziz Romuald'ın tarikatı söz konusudur.

mak, bacamın yükselen dumanı, akasyamın uçuşan yapraklarıyla herhangi bir yere, her yere gitmek istiyordum.

Nihayet, uzun bir soluk vererek yeniden masama oturdum. Beyaz kâğıtlı defterleri dört kat mühürle hapsettim, üzerine günün tarihini atarak, altına “bir sonraki yolculuğuma ayrılmış kâğıtlar” yazdım, kocaman bir soru işareti koydum ve bunları çekmeceme yerleştirip anahtarını döndürdüm.³³

Özgür imgelem gücünün sevinç çılgınlıklarını ve esrime taşkınlıklarını içerecek olan zavallı beyaz kâğıt, kabinin altında huzur içinde uyu. Ebatın pek küçük ve rengin çok müşfikti.

Daha yaşlı ellerim bir gün tozlu mühürlerini çözecek. Üzerine ne yazacaktım acaba?

II

Bunun üzerinden on yıl geçti – şimdi Nil’in üzerindeyim ve Memfi’si geride bıraktık.

Sağlam bir kuzey rüzgârıyla Eski Kahire’den yola çıktık. Köşeleri üst üste gelen iki yelkenimiz tamamen şişiyordu, yelkenli³⁴ eğik gidiyor, karinesi suyu yarıyordu – şimdi daha uysal bir şekilde akan suyun sesini işitiyorum. Ön tarafta, Türklere özgü bir şekilde bağdaş kurmuş olan reisimiz İbrahim³⁵ önüne bakıyor ve arkasını dönmeden ara sıra tayfalarına³⁶ seslenip yapacakları manev-

33 Bkz. *Pireneler-Korsika*’nın sonu.

34 Yelkenli “mavi boyalı [...] Kalacak yer olarak, karşılıklı iki küçük divanın bulunduğu birinci oda bizim. Sonra iki yataklı büyük bir oda. Daha sonra bir yanda eşyalarımızı koyacak bir şey, diğer yanda İngiliz tipi tuvaletler bulunan bir tür gizli bölme, son olarak, Sasseti’nin yatacağı ve bize depo vazifesi görecek üçüncü oda” (Flaubert’in, annesine yazdığı 3 Şubat 1850 tarihli mektup). Yelkenli “yaklaşık on dört adım uzunluğunda [...] Ön tarafta, tercümanın ve tayfaların yemek pişirdiği ocaklar yükseliyor” (M. Du Camp, *Le Nil*, s. 113). Fotoğrafın kopyası için bkz. *Album Flaubert*, Jean Bruneau ve Jean A. Ducourneau tarafından, *Bibl. De Pléiade*, s. 84.

35 İyi bir Müslüman ve kusursuz bir kaptan, tayfalarına karşı çok buyurgan, “az bulunur bir temizlikte ve bir Arap için neredeyse şık sayılabilecek [...] yirmi beş yaşında yakışıklı bir genç adam” (M. Du Camp, *Le Nil*, s. 113).

36 Flaubert’in annesine yazdığı 3 Şubat 1850 tarihli mektuba göre mürettebat dokuz adamdan oluşmaktadır, yelkenlinin kira sözleşmesine göre ise on bir tayfadan (J. Bruneau, *Correspondance*, I. cilt, n. 1, s. 581).

rayı haykırıyordu. Kamaramızın tavanını oluşturan kış güvertede ayakta duran ikinci kaptan³⁷ siyah tahta çubuğunu³⁸ tüttürerek dümeni kontrol ediyordu. Günlük güneşlik bir hava vardı, gökyüzü maviydi. Dürbünlerimizle uzaktaki kıyıda ara ara balıkçıl kuşlar ya da leylekler gördük.

Nil'in suyu sapsarı. Çok yerden geçiyor. Bana katettiği tüm bölgelerden yorulmuş ve herhangi bir yol yorgunluğunun tekdüze sızlanmasını mırıldanıyor gibi geliyor. Eğer Nijer ve Nil tek bir ırmaksa³⁹ bu sular nereden geliyor? Neler gördüler? Bu nehir, tıpkı okyanus gibi, zihnin neredeyse ölçülemez mesafelere kadar gitmesine izin veriyor.⁴⁰

Günbatımında gökyüzü sağ tarafta kıpkırmızı, sol tarafta pembe oldu. Sakkara piramidi, ufkun lal rengi fonunda griliğiyle öne çıkıyordu. Gökyüzünün bu yakasında bir akkorluk göze çarpıyor ve onu altın rengi bir ışığa boğuyordu. Diğer tarafta, solda, pembe renk hâkimdi – yere yaklaştıkça pembelik artıyordu. Pembe koyulaşıyor ve açılıyor – sarıya kesiyor ardından hafif yeşile dönüyor – yeşil soluklaşıyor ve belli belirsiz bir beyazlıkla, iki büyük rengin (aniden) birbirinin içine girip yitip gittiği, başlarımızın üzerindeki göğü oluşturan maviye ulaşıyordu.

Tayfaların dansı. Joseph⁴¹ ocağının başında. Yana yatan sandal.

Manzaranın ortasında Nil – biz ortadayız. Sakkara piramidinin altındaki palmiye öbekleri, mezarların diplerindeki ısırğanları andırıyor.

37 İkinci kaptanın adı Mehmet (M. Du Camp, *Papiers et correspondance*, Bibliotheque de l'Institut, elyazması 3721, f°250v°)

38 Düz borusu oldukça uzun olan Doğuya özgü pipo.

39 Herodot'un, Avrupalıların, XIX yüzyılın ortalarına doğru yaptıkları ilk Orta Afrika seferlerine kadar geçerli olan görüşü. Flaubert "l'Égypte d'Hérodote"u Temmuz 1845'te bitirir.

40 Quantin, Charpentier, Conard edisyonlarında Yelkenli f°2v° elyazmasından alınan şu cümle buraya dahil edilmiştir: *bir de buna, bitmek bilmez Kleopatra hayalini ve büyük bir güneş yansımaları andıran firavunların altın sarısı hatırasını ekleyin. Quantin ne yazık ki burayı "altın sarısı güneş" olarak okumuş ve yazmıştır ve hata, baskıdan baskıya aktarılarak devam etmiştir (Claudine Gothot-Mersch).*

41 Joseph Brichetti, tercüman.